

УДК 373.3.016.091.2 : 8
DOI 10.31494/2412-9208-2018-1-3-105-116

Artpedagogical technologies as a means of forming of language and literacy competence at primary school pupils

Арт-педагогічні технології як засіб формування мовно-літературної компетентності учнів початкової школи

Lada Chemonina,
candidate of pedagogical sciences,
associate professor

<https://orcid.org/0000-0002-2599-4393>

ladachemonina@ukr.net

*Berdiansk State Pedagogical
University*
✉ 4 Schmidt St.,
Berdiansk, Zaporizhzhia region,
71100

Лада Чемоніна,
кандидат педагогічних наук,
доцент

*Бердянський державний
педагогічний університет*

✉ вул. Шмідта, 4
м. Бердянськ, Запорізька обл.,
71100

Original manuscript received September 07, 2018

Revised manuscript accepted November 12, 2018

ABSTRACT

Nowadays there are changes in the modern national education system that represent the stage of formation of a new Ukrainian school, oriented on the active inclusion of our state in the world educational space. This process involves the definition of approaches to the education and upbringing of the young generation of our compatriots, which, in its turn, determines a different format of relations and types of behavior for both the specialist and the students ("a teacher and a student are partners"), as well as a new pedagogical mentality. That is why we believe that one of the topical issues at this stage is the introduction into the educational activity of the institution of general secondary education of artpedagogical teaching technologies, which is based on a fairly young science – artpedagogy – a peculiar integration of pedagogy, psychology, cultural studies and art.

The article is devoted to the problem of introducing in the process of language and literary education of elementary school students the artpedagogical teaching technologies. The purpose of the article is to investigate the peculiarities of the organization of the process of forming the language and literary competence of the mentioned above contingent of children with the help of strategies of artpedagogical technologies.

The author emphasizes the fact that today the concept of art pedagogy still has no certain definition, which causes the identity of completely different definitions, such as artpedagogy and art therapy. In the proposed publication, this term is interpreted as an innovative scientific trend that is yet to be developed and involves studying the nature, laws, principles, mechanisms of influence of art and artistic creativity on the formation of the individual in the context of education.

The scientist notes that modern elementary school teachers are almost unaware of the palette of artpedagogical teaching technologies, as evidenced by the results of specialists' questionnaires from the mentioned above field. The reason for this

L. Chemonina sees in the absence of a sufficient number of methodological literature, which would disclose the peculiarities of the introduction of this innovation in the educational process.

Concrete examples of the formation of junior pupils' competences at the lessons of Ukrainian language and literary reading through proven artpedagogical technologies, namely: artistic and applied (drawings contests, 3d-installation, collage), game (sand therapy), photo and video strategies are given in the article.

The article will be useful for students, teachers and other workers in the educational field.

Key words: *artpedagogics, artpedagogical technologies, language literary competence, collage, 3d-installation, sand therapy, photo storytelling.*

Вступ. 2018 рік є періодом докорінних змін у системі шкільної освіти, зокрема початкової ланки ЗЗСО. Його ознаменувало прийняття нового Державного стандарту початкової освіти та запровадження на всеукраїнському рівні ключової реформи Міністерства освіти і науки України "Нова українська школа", згідно з якими метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів здібностей, компетентностей і наскрізних умінь відповідно до індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості (Нова українська школа: основи стандарту, 2016; Бібік, 2017).

Саме тому сьогодні відбуваються істотні зміни в дидактико-методичній організації освітнього процесу: цілком закономірним представляється оновлення змісту, підходів, відносини і типів поведінки його учасників. Зазнає суттєвих змін і педагогічний менталітет: сучасний учитель має бути готовий до реалізації в освітньому процесі принципів партнерства, співпрацювати із батьками, громадою та учнями.

Варіативність вітчизняної шкільної освіти уможливорює творчий підхід як окремого фахівця, так і педагогічного колективу в цілому щодо вибору форм і методів навчання, а також моделювання освітнього процесу. Як справедливо зазначено в Державному стандарті початкової освіти, цей напрямок є прогресивним в освіті, оскільки відкриває дорогу для розробки різних варіантів змісту освітнього процесу, використання засобів сучасної дидактики в підвищенні ефективності освітніх структур, наукової розробки та практичного обґрунтування нових ідей і технологій, а також дає можливість застосування технологій альтернативної педагогіки (Нова українська школа: основи стандарту, 2016).

Загальновідомо, що прогресивний розвиток будь-якої галузі передбачає введення певних інновацій. Тому оновлення системи освіти в Україні має ґрунтуватися на практичному застосуванні сучасних технологій навчання. Ми переконані: поєднання альтернативи і традиції в організації освітнього процесу є вдалим і доцільним кроком, спроможним забезпечити реалізацію основної мети початкової освіти – гармонійний розвиток дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, виховання загальнолюдських цінностей, підтримку життєвого оптимізму, розвиток самостійності, творчості та допитливості (Нова українська школа : основи стандарту, 2016).

Нам імпонує думка вітчизняних (Н. Бібик (Бібик, 2017), Р. Пріма (Пріма, 2016), С. Хлебнік (Хлебнік, 2011) та ін.) і зарубіжних (Р. Верховодова (Верховодова, 2010), І. Кульчицька (Кульчицька, 2014), О. Таранова (Таранова, 2012) та ін.) науковців, що одним із інноваційних надбань сучасної системи освіти є міжпредметна та міжгалузева інтеграція, яка дозволяє створити умови для досягнення учнями максимальних результатів у навчанні та отримання навичок, потрібних їм у реальному житті.

Забезпечити втілення ідеї інтегрованого навчання можливо за допомогою такої інновації як артпедагогічні технології навчання.

Метою статті є дослідити особливості організації процесу формування мовно-літературної компетентності зазначеного вище контингенту дітей за допомогою стратегій артпедагогічних технологій.

Завданнями статті визначено такі:

- проаналізувати праці зарубіжних і вітчизняних учених з обраної проблеми;
- з'ясувати стан готовності сучасних учителів початкової школи до формування мовно-літературної компетентності учнів засобами артпедагогічних технологій навчання;
- висвітлити шляхи реалізації названих вище технологій навчання на уроках української мови та літературного читання в початковій школі.

Методи та методики дослідження. Загальновідомо, що успішне впровадження в освітній процес будь-якої технології навчання забезпечується готовністю фахівців до оновлення форм і методів професійної діяльності. З метою одержання об'єктивних даних про рівень готовності педагогів щодо здійснення мовної і літературної освіти молодших школярів на основі артпедагогічних технологій нами було проведено анкетування учителів 1–4 класів, які працюють в закладах загальної середньої освіти.

Результати проведеного констатувального експерименту дозволяють нам стверджувати, що фахівці в галузі початкової освіти не продемонстрували належний рівень підготовки до здійснення навчання учнів на основі артпедагогічних технологій. Зазначене уможливорює висновок: брак обізнаності педагогів щодо можливостей навчання дітей означеної вікової категорії мови і читання на основі артпедагогічних технологій негативно впливає на формування мовно-літературної компетентності учнів 1–4 класів. Вважаємо, що це явище спричинене відсутністю необхідної кількості наукової літератури та методичних розробок щодо особливостей запровадження названих вище технологій у практику мовної і літературної освіти молодших школярів. Вирішити це, на нашу думку, можливо за допомогою ознайомлення фахівців із результатами пошуків сучасних науковців з означеної вище проблеми.

Результати та дискусії. У результаті власних досліджень Г. Железовська, С. Єрьоміна (Железовська, Єрьоміна, 1999) та ін. дійшли висновку, що дефініція *артпедагогіка* у своєму складі має два

термінологічних елемента: частину *арт* (від англ. *art*), яка перекладається як *мистецтво, майстерність, ремесла* та частину *педагогіка* (від грецьк. *paídos* – дитя і *ago* – веду, виховую). Отже, це наука про виховання, навчання та розвиток людини. Однак, і в цьому ми згодні з Р. Прімою, поєднуючи в собі названі елементи, артпедагогіка є цілісністю, новим поняттям, яке не зводиться до сукупності його складових (Пріма, 2016).

Аналіз тематики публікацій за останні кілька років дозволяє нам стверджувати про зростання інтересу учених і практиків як ближнього зарубіжжя (В. Анісімов (Анісімов, 2003), Р. Верховодова (Верховодова, 2010), А. Копитін (Копитін, 2002), І. Кульчицька (Кульчицька, 2014), Л. Лебедева (Лебедева, 2003), О. Таранова (Таранова, 2012) та ін.), так і України (Р. Пріма (Пріма, 2016), О. Сорока (Сорока, 2015), О. Тадеуш (Тадеуш, 2017), Л. Уфимцева (Уфимцева, 2006), О. Федій (Федій, 2007) та ін.) до проблеми застосування артпедагогічних технологій в освітньому процесі.

Проте зміст праць названих вище науковців засвідчує той факт, що становлення дефініції *артпедагогіка* ще триває. На це вказує паралельне (синонімічне) вживання ними двох дефініцій – *артпедагогіка* й *арт-терапія*. Ми згодні з О. Медведєвою (Медведєва, 2011) та Р. Прімою (Пріма, 2016), які зауважують, що смислове пересічення понять *мистецтво* («*арт*»), *педагогіка*, *терапія*, *психологія* вносить значну плутанину як у наукову інтерпретацію термінів, так і у сферу їх практичного застосування.

На думку О. Таранової (Таранова, 2012) та Г. Кузнєцової (Кузнєцова, 2012), можна визначити кілька підходів до визначення поняття артпедагогіки. Одним із найпоширеніших щодо тлумачення цієї дефініції є корекційно-педагогічний підхід. У цьому випадку артпедагогіка розглядається як педагогічна допомога дітям через мистецтво, що мають проблеми в розвитку (Таранова, 2012: 9). Згідно з цим підходом, на думку Т. Добровольської, Л. Комісарової, І. Левченко та О. Медведєвої артпедагогіка являє собою синтез двох галузей наукового знання (мистецтва та педагогіки), що забезпечують розробку теорії і практики педагогічного корекційно спрямованого процесу художнього розвитку дітей із недоліками розвитку і питання формування засад художньої культури через мистецтво (Медведєва, 2011: 24).

Представники наступного підходу – художньо-дидактичного (Л. Лебедева, О. Таранова та ін.) – вбачають в артпедагогіці технології та методики, зорієнтовані на спеціально організований процес мистецької освіти. Отже, за їх переконанням, фахівець з художньо-педагогічною освітою, здатний вирішити дидактичні завдання, що ставить мистецька освітня галузь, розвинути художнє сприйняття учнів, є артпедагогом (Лебедева, 2003; Таранова, 2012).

О. Сорока і О. Тадеуш, яких можна вважати представниками вузько-прагматичного підходу щодо визначення терміна *артпедагогіка*, тлумачать це поняття як апробовану методику, спроможну вирішувати

питання щодо певного напрямку в роботі зі звичайним контингентом молодших школярів (наприклад, для формування й розвитку мовно-мовленнєвих, читацьких, пізнавальних, обчислювальних, інтелектуальних, аналітико-синтетичних навичок тощо) (Сорока, 2015; Тадеуш, 2017).

Проте аналіз праць науковців дозволив нам з'ясувати, що переважна їх більшість ототожнює дефініції *артпедагогіка* й *арт-терапія*. Вважаємо, що не можна не погодитись із Л. Лебедевою, про недопустимість заміни терміна *арт-терапія* на *артпедагогіка*. Дослідниця слушно зазначає, що в цьому випадку втрачається сутність арт-терапії (Лебедева, 2003: 43). Ми підтримуємо позицію Л. Лебедевої, І. Левченко, О. Медведєвої та ін., які, підсумовуючи результати порівняльного аналізу названих вище дефініцій, зауважують, що і семантика, і практичний зміст артпедагогіки й арт-терапії має спільні та відмінні риси (Лебедева, 2003; Медведєва, 2011). Так, залучення особистості до художньо-творчої діяльності, певна «свобода» у її взаєминах із мистецтвом, одні й ті самі художньо-виражальні засоби та позитивний вплив на людину є доказом спільності цих понять. Разом із тим, думку О. Медведєвої, подібність цих термінів простежується тільки в першій частині понять – *арт* – тобто пов'язаний із мистецтвом. Друга частина визначає відмінність: *терапія* – напрям медицини, що передбачає лікувальний вплив; *педагогіка* – наука про виховання, навчання та розвиток (Медведєва, 2011: 24).

Нам імпонують погляди Р. Пріми, яка зазначає, що артпедагогіка є інноваційним науковим напрямом, який ще тільки формується та передбачає вивчення природи, закономірностей, принципів, механізмів впливу мистецтва та художньої творчості на становлення особистості в контексті освіти (Пріма, 2016). Принципи і завдання цієї педагогічної категорії реалізуються через артпедагогічні технології. Тож з'ясуємо, які саме методи допоможуть сформувати в учнів 1–4 класів мовно-літературну компетентність.

Не викликає жодних заперечень той факт, що оволодіння навичками читання й письма має стати для дітей молодшого шкільного віку цілком природним процесом. Оскільки труднощі у засвоєнні письма пов'язані з недосконалою координацією рухів, недостатнім розвитком дрібних м'язів, кисті, незрілістю кінестетичного контролю точних рухів, у нагоді вчителю стануть художньо-прикладні методи артпедагогічних технологій, а саме: конкурси малюнків, плакатів, виставки робіт з природного матеріалу тощо (Петрічко, 2015).

Наприклад, на уроці мови в 1 класі можна запропонувати учням виконати таке завдання:

Завдання № 1

Потоваришуй із буквою. Зліпи їй веселу подружку-копію.

Учні мають взяти шматочки пластиліну різних кольорів, з'єднати їх, розкачати в єдину «ковбаску» та спробувати відтворити форми певної букви. Це може бути як писана літера, так і друківана. Таким чином можна зробити

весь алфавіт. Цей вид роботи може бути рекомендований батькам для роботи вдома з дітьми, в яких спостерігаються певні труднощі у формуванні навичок письма. Тож так можна виконати шрифтову композицію: зліпити і викласти слова. Така діяльність дає змогу школяреві подолати бар'єр страху перед вивченням і написанням нової літери.

У живописній техніці доцільно виконати такий вид роботи, як малювання зубною щіткою. Природно відтворюється у цій техніці кіт, левеня, ялина, їжак. Зображаючи названі вище істоти і предмети, першокласники розвивають дрібну моторику руки: їхні рухи мають нагадувати рухи кисті під час написання елементів букв і власне літер (Петрічко, 2015).

Юне покоління сьогодні виявляє цікавість до сучасних жанрів мистецтва, що зумовило появу в арсеналі артпедагогічних технологій таких стратегій як колажування, 3d-інсталяції тощо.

Так, метод колажування полягає в прикріпленні до якої-небудь основи різноманітних матеріалів, що відрізняються від неї за кольором і фактурою. Матеріалом для колажу можуть бути глянцеві журнали, різноманітні зображення, природні матеріали, предмети.

Популярність цієї стратегії полягає в тому, що при виготовленні колажу не виникає напруги, пов'язаної з відсутністю в людини, що створює колаж, художніх здібностей. Тому ця техніка дозволяє кожній дитині отримати успішний результат. Окрім того, на відміну від малюнка, де є авторство, колаж допускає колективну творчість, а вона, як відомо, справляє на людину більш потужний вплив (Безпальча, 2010).

Наприклад, на уроці літературного читання в 2 класі можемо запропонувати учням виконати таке завдання:

Завдання № 2

Розгляньте малюнки. Зміст якої казки вони розкривають? Створіть колаж із поданих малюнків у необхідній послідовності для переказу змісту казки “Рукавичка”.

Інсталяція – це сучасна художня техніка, яка передбачає використання тривимірних об'єктів. Вона влаштовується зазвичай у приміщенні. Елементами інсталяції можуть бути різні предмети, символіка і розташування у просторі яких і складають зміст інсталяції.

Ця технологія не потребує того, щоб її виконавці мали якісь художні здібності, тому створити інсталяцію може кожна людина. Разом із тим варто зазначити, що інсталяція може стати продуктом і колективної творчості. Створити виставку 3d-інсталяцій на певну тематику зовсім не складно. Інтерес дітей до неї буде дуже великим, адже ця технологія є однією з найпопулярніших у сучасному мистецтві.

Наприклад, на уроці літературного читання (за підручником В. Науменко) доцільно запропонувати третьокласникам ознайомитись із 3d-інсталяцією (збірка казок, герої та «чарівні» предмети творів, які вивчатимуть учні) і зробити припущення:

Завдання № 3

Роздивіться інсталяцію. Спробуйте назвати тему розділу, з творами якого ви будете ознайомлюватися наступні кілька уроків.

Наявність елементів такої інсталяції дозволить молодшим школярам дійти висновку, що наступний розділ буде називатися "Казки" або "Чарівні казки".

Гра є невід'ємною частиною в житті будь-якої дитини. Під час маніпулювання з різними предметами в неї розвиваються мислення, моторика, формується досвід поведінки в різних життєвих ситуаціях. Саме тому використання гри в роботі вчителя з молодшими школярами є таким важливим.

Ми згодні з О. Федій, що одним із дієвих напрямів ігрової діяльності є використання піску. Завдяки цьому методу в учнів розвивається здатність до самовираження і творчого сприйняття світу. Пісочна терапія допомагає розвивати у школярів пам'ять, увагу і просторову уяву (Федій, 2007).

О. Федій зауважує, що для організації роботи за допомогою цього методу і в учителя, і в дітей має бути певне обладнання, як-от: спеціальний водостійкий дерев'яний ящик розміром 50*70*8 см, пофарбований зсередини блакитною фарбою та заповнений на 1/3 або 1/2 частину чистим просіяним піском, і колекція міні-фігурок, висота яких не перевищує 8 см. У набір іграшок повинні увійти:

- людські персонажі; будівлі: дома, школи, церкви, замки, тощо;
- машини: сухопутні, морські, космічні, сільськогосподарські тощо;
- рослини: дерева, кущі, квіти, овочі, тощо; побудови: мости, ворота, загони для тварин тощо;
- природні матеріали: мушлі, гілочки, камінці, шишки тощо;
- символічні речі: джерела для загадування бажань, коштовності тощо;
- казкові герої: злі, добрі, улюблені тощо;
- сувеніри; жива зелень; домашні речі, гайки, флакони тощо;
- пластикові або дерев'яні літери та цифри, геометричні фігурки (Федій, 2007).

Особливе місце серед фігурок для пісочної терапії мають складати особисті предмети дітей, які вони за власним бажанням збирають удома та приносять на урок.

Ми згодні з О. Федій, що навчання читання та письма передбачає використання додаткового ефекту перцепції: чутливості рук і розвиток дрібної моторики. Тому найбільш ефективними ігровими завданнями, спрямованими на формування початкових умінь і навичок першокласників читати і писати, є такі:

- ✓ "Виліпи літеру..." (згрібають пісок ребром долоні, звіряють з оригіналом);
- ✓ "Створимо Місто Літер" (навчаються розміщувати символи у просторі);

- ✓ гра "Казкові перевтілення Літер" (літера Л – в літеру А, Г в Т тощо);
- власне писання на поверхні пісочниці – спочатку пальчиком, потім паличкою, яку тримають як ручку (Петричко, 2015; Федій, 2007).

Наприклад:

Завдання № 4

Відгадайте, про яку букву йде мова:

Сонечко кругленьке –

Як бублик, колесо.

Точнісінько таке ж воно

Як наша буква «?».

Напишіть на піску малу літеру О. З яких елементів вона складається? Уявіть, що ви – чарівники: перетворіть літеру О в літеру д а потім – в літеру в. Що для цього треба зробити? Напишіть на піску ці літери. На які ще літери можна перетворити букву О? Напишіть їх.

Іншим прикладом використання пісочної терапії може стати дидактична гра-казка "Співоче озеро", основним завданням якої є формування вмінь і навичок визначати голосні та приголосні (дзвінки та глухі) звуки.

Завдання № 5

Прослухайте казку та візьміть участь у її озвучуванні.

*У Країні Звуків є чарівне Співоче озеро (діти мають створити в пісочниці "озеро": середину ігрового поля звільнити від піску), в якому дуже люблять плавати та співати голосні звуки, вони створюють під час такого відпочинку чудові пісні (діти озвучують пісні голосних): **а-а-а-а, о-о-о-о-о, у-у-у-у** тощо. У приголосних звуків не виходить так вільно та далеко плавати на цьому озері, деякі (це – дзвінки приголосні) можуть лише зайти в нього та постояти на березі, щоб трошки підспівувати голосним (учні озвучують пісні дзвінких приголосних): **м-м, р-р, л-л** тощо. Є й такі, що лише здалеку, сидячи на суші, милуються чарівним видом озера, адже вони зовсім не вміють дзвінко співати, а втім і плавати, ці звуки сидять та лише дихають приємним повітрям (першокласники повторюють ці звуки): **ш, х, т, с** тощо.*

Розмістіть правильно в пісочниці всі звуки мови.

Сьогодні, у період активного впровадження в повсякденне життя цифрових технологій, неабияку цікавість у дітей молодшого шкільного віку викликають фото- та відеотехнології. Велика кількість учнів люблять робити аматорські фото і, навіть, знімає власне відео. Саме тому на уроках української мови і літературного читання доречним буде написання фотооповідань, використання відеороликів, анімаційних фільмів тощо. Використовуючи таку стратегію, ми можемо розраховувати на велику активність з боку молодших школярів: щоб зробити декілька фотографій треба зовсім небагато зусиль, а стати автором фотоказки або фотооповідання залюбки зголоситься велика кількість дітей

(Безпальча, 2016). Можна запропонувати учням короткотривалий проект, організувавши його так:

- об'єднати учнів у групи;
- запропонувати завдання: зробити 10 фотографій на певну тему; написати оповідання або казку за зробленими фотографіями; обмінятися фото з учнями іншої групи та написати оповідання чи казку за іншим варіантом фотозбірки;
- організувати порівняльне читання фотооповідань або фотоказок, написаних за однаковими добірками світлин.

Висновки. Отже, не зважаючи на те, що вітчизняні та зарубіжні науковці ще не дійшли консенсусу стосовно визначення поняття *артпедагогіка*, упровадження в освітній процес методів і стратегій, які дозволяють інтегрувати на одному уроці мистецтво з українською мовою та літературним читанням, є актуальним питанням сучасного етапу розбудови початкової школи. Його розв'язання дозволяє досягти загальних цілей мовно-літературної освітньої галузі, **а саме формування таких компетенцій:** взаємодіяти з іншими усно, сприймати та використовувати інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях; аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в текстах різних видів, медіатекстах і використовувати її; сприймати художній текст як засіб збагачення особистого емоційно-чуттєвого досвіду; висловлювати думки, почуття та ставлення, взаємодіяти з іншими письмово й у режимі он-лайн, дотримуватися мовних норм; досліджувати індивідуальне мовлення – своє та інших, використовувати це для власної мовної творчості.

Пропонована стаття не претендує на остаточне розв'язання порушеної проблеми. Перспективу подальших наукових пошуків вбачаємо в дослідженні ролі артпедагогічних технологій у формуванні іншомовної компетентності молодших школярів.

Література

1. Анисимов В. П. Арт-педагогика как система психологического сопровождения образовательного процесса / В. П. Анисимов // Вестник Оренбургского государственного университета. – Оренбург, 2003. – № 4. – С. 146 – 148.
2. Артпедагогика и арт-терапия в специальном образовании : учеб. пособ. / [Медведева Е. А., Левченко И. Ю., Комиссарова Л. Н., Добровольская Т. А.]. – М. : Издательский центр "Академия", 2011. – 248 с.
3. Верховодова Р.А. Артпедагогика как система интегративного применения элементов искусства в образовательном процессе / Р. А. Верховодова // Высшее образование сегодня. – 2010. – № 11. – С. 60 – 61.
4. Деркач О. О. Реалізація виховного потенціалу арт-педагогіки в умовах навчально-виховного процесу початкової школи / О. О. Деркач // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14 "Теорія і методика мистецької освіти". – К. : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 8 (13). – С. 155 – 159.
5. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Железовская Г. И., Еремина С. В. Принципы формирования

дидактических терминов / Г. И. Железовская, С. В. Еремина // Педагогика. – 1999. – № 5. – С. 18–22.

7. Копытин А. И. Теория и практика арт-терапии / А. И. Копытин. – СПб., 2002. – 359 с.

8. Крок до толерантності: використання арттехнологій у захисті прав дітей-біженців : навч.-метод. посіб. / за ред. Р. Безпальчої. – К. : Школа Рівних Можливостей, 2010. – 124 с.

9. Кузнецова А. Г. Арт-педагогика как область применения арт-терапии / А. Г. Кузнецова // Социальная политика и социология. – 2012. – № 2 (80). – С. 150–159.

10. Кульчицкая И. Ю. Роль артпедагогика в современном образовании / И. Ю. Кульчицкая // Мир науки, культуры, образования. – 2014. – № 2 (45). – С. 12–13.

11. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии : подходы, диагностика, система занятий / Л. Д. Лебедева. – СПб. : Речь, 2003. – 254 с.

12. Нова українська школа : основи Стандарту освіти. – Львів, 2016. – 64 с.

13. Нова українська школа : poradnik для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. – К. : ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2017. – 206 с.

14. Петрічко І. Розвиток каліграфічних навичок шляхом використання різноманітних художніх технік / І. Петрічко // Початкова школа. – 2015. – № 2. – С. 31–33.

15. Пріма Р. М., Алексінцева Т. В. Артпедагогіка як наукове поняття : аспекти сутнісної характеристики / Р. М. Пріма, Т. В. Алексінцева // Вісник Черкаського університету. – Черкаси, 2016. – № 1. – С. 27–38.

16. Сорока О. В. Арт-терапія як фактор збагачення творчості вчителя початкової школи / О. Сорока // Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. – Житомир, 2015. – Вип. 64. – С. 145–151.

17. Тадеуш О. М. Арт-педагогіка як інноваційна технологія особистісно-зорієнтованого навчання і виховання / О. М. Тадеуш // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. ["Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору"], (Кропивницький, 4 жовт. 2017 р.). – Кропивницький, 2017. – С. 35–37.

18. Таранова Е. В. Анализ термина "артпедагогика" в понятийном поле педагогических и арт-терапевтических категорий / Е. В. Таранова // Педагогика и психология. – 2012. – № 1. – С. 8–12.

19. Уфимцева Л. Д. Артпедагогіка – ліки від стресу / Л. Д. Уфимцева // Перше вересня. – 2006. – № 23. – С. 17–27.

20. Федій О. А. Естетотерапія : навч. посіб. / О. А. Федій. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.

21. Хлебнік С. Р. Арт-педагогіка в підготовці соціального гувернера до соціалізації дітей з вадами розвитку / С. Р. Хлебнік // Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. – Запоріжжя, 2011. – № 1 (14). – С. 104–107.

References

1. Any'sy'mov, V. P. (2003). *Art-pedagogy`ka kak sy`stema psy`xology`cheskogo soprovozhdeny`ya obrazovatel`nogo processa* [Artpedagogy as a system of psychological support of the educational process], *Vestny`k Orenburgskogo gosudarstvennogo uny`versy`teta. Orenburg, # 4, 146–148* [in Russian].

2. Medvedeva, E. A., Levchenko, Y. Yu., Komy`ssarova, L. N., Dobrovol`skaya, T. A. (2011). *Artpedagogy`ka y` art-terapy`ya v specy`al`nom obrazovany`y` : ucheb. posob.* [Artpedagogy and artherapy in special education]. М. : Y`zdatel`sky`j centr "Akademy`ya" [in Russian].

3. Verxovodova, R. A. (2010). *Artpedagogiy`ka kak sy`stema y`ntegraty`vnogo pry`meneny`ya elementov y`skusstva v obrazovatel`nom processe* [Artpedagogy as a system of integrative use of elements of art in the educational process], *Vysshie obrazovany`e segodnya*, # 11, 60–61 [in Russian].

4. Derkach, O. O. (2009). *Realizaciya vy`xovnogo potencialu art-pedagogiky` v umovax navchal`no-vy`xovnogo procesu pochatkovoyi shkoly`* [Realization of the educational potential of art-pedagogy in the conditions of the educational process of the elementary school], *Naukovy`j chasopy`s Nacional`nogo pedagogichnogo universy`tetu imeni M. P. Dragomanova. Seriya 14 "Teoriya i metody`ka my`stecz`koyi osvity`"*. K. : Vy`davny`ctvo NPU im. M. P. Dragomanova, 8 (13), 155–159 [in Ukrainian].

5. Kremen` , V. G. (2008). *Ency`klopediya osvity`* [Encyclopedia of Education ]. In V. G. Kremen` , (Ed.). K. : Yurinkom Inter [in Ukrainian].

6. Zhelezovskaya, G. Y`., Eremy`na S. V. (1999). *Pry`ncy`py (Ed.) formy`rovany`ya dy`dakty`chesky`x termy`nov* [Principles of the formation of didactic terms], *Pedagogiy`ka*, # 5, 18–22 [in Russian].

7. Kopyty`n, A. Y`. (2002). *Teory`ya y` prakty`ka art-terapy`y`* [Theory and practice of arttherapy]. SPb.

8. Bezpal`cha, R. (2010). *Krok do tolerantnosti: vy`kory`stannya arttexnologij u zaxy`sti prav ditej-bizhenciv` : navch.-metod. posib.* [A Step to Tolerance: Using Arttechnology to Protect the Rights of Refugee Children]. In R. Bezpal`cha, (Ed.). K. : Shkola Rivny`x Mozhly`vostej [in Ukrainian].

9. Kuzneczoza, A. G. (2012). *Art-pedagogiy`ka kak oblast` pry`meneny`ya art-terapy`y`* [Artpedagogy as a field of arttherapy], *Socy`al`naya poly`ty`ka y` socy`ology`ya*, # 2 (80), 150–159 [in Russian].

10. Kul`chy`czkaya, Y`. Yu. (2014) *Rol` artpedagogiy`ky` v sovremennom obrazovany`y`* [The role of artpedagogy in modern education], *My`r nauky` , kul`tury, obrazovany`ya*, # 2 (45), 12–13 [in Russian].

11. Lebedeva, L. D. (2008). *Prakty`ka art-terapy`y` : podxody, dy`agnosty`ka, sy`stema zanyaty`j* [Practice of arttherapy: approaches, diagnostics, system of occupations]. SPb. : Rech` [in Russian].

12. (2016). *Nova ukrayins`ka shkola : osnovy` Standartu osvity`* [New Ukrainian School : Fundamentals of the Standard of Education]. L`viv [in Ukrainian].

13. Bibik, N. M. *Nova ukrayins`ka shkola : poradny`k dlya vchy`telya* [New Ukrainian School: Teacher's Guide]. In N. M. Bibik, (Ed.). K. : TOV "Vy`davny`chy`j dim "Pleyady`" [in Ukrainian].

14. Petrichko, I. (2015). *Rozvy`tok kaligrafichny`x navy`chok shlyaxom vy`kory`stannya riznomanitny`x xudozhnix texnik* [Development of calligraphy skills through the use of various artistic techniques], *Pochatkova shkola*, # 2, 31 – 33 [in Ukrainian].

15. Prima, R. M., Aleksinceva, T. V. (2016). *Artpedagogika yak naukove ponyattya : aspekty` sutnisnoyi xaraktery`sty`ky`* [Artpedagogy as a scientific concept: aspects of essential characteristics], *Visny`k Cherkas`kogo universy`tetu. Cherkasy` , # 1*, 27–38 [in Ukrainian].

16. Soroka, O. V. (2015) *Art-terapiya yak faktor zbagachennya tvorchosti vchy`telya pochatkovoyi shkoly`* [Art therapy as a factor enriching the creativity of the elementary school teacher], *Visny`k Zhy`tomy`rs`kogo derzhavnogo universy`tetu. Pedagogichni nauky` . Zhy`tomy`r*, 64, 145–151 [in Ukrainian].

17. Tadeush, O. M. (2017). *Art-pedagogika yak innovacijna texnologiya osoby`stisno-zoriyentovanogo navchannya i vy`xovannya* [Art-pedagogy as an innovative technology of person-oriented education and upbringing], *Materialy` Mizhnar. nauk.-prakt. konf. ["Vy`shha osvita Ukrainy` u konteksti integraciyi do yevropejs`kogo osvitr`nogo prostoru"]*, (Kropy`vny`cz`ky`j, 4 zhovt. 2017 r.). *Kropy`vny`cz`ky`j*, 35–37 [in Ukrainian].

18. Taranova, E. V. (2012). Analýz termý`na "artpedagogy`ka" v ponyaty`jnom pole pedagogy`chesky`x y` art-terapevty`chesky`x kategorij [Analysis of the term "artpedagogy" in the conceptual field of pedagogical and art therapy categories], Pedagogy`ka y` psy`xology`ya, # 1, 8–12 [in Russian].

19. Ufy`mceva, L. D. (2006). Artpedagogika – liky` vid stresu [Artpedagogics – a cure for stress], Pershe veresnyya, # 23, 17–27 [in Ukrainian].

20. Fedij, O. A. (2007). Estetoterapiya : navch. posib. [Aesthetictherapy]. K. : Centr uchbovoyi literatury` [in Ukrainian].

21. Xlyebnik, S. R. (2011). Art-pedagogika v pidgotovci social`nogo gubernera do socializaciyi ditej z vadamy` rozvy`tku [Art-pedagogy in the preparation of a social tutor for the socialization of children with developmental disabilities], Visny`k Zaporiz`kogo nacional`nogo universy`tetu. Pedagogichni nauky`. Zaporizhzhya, # 1 (14), 104–107 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У сучасній національній системі освіти спостерігаються зміни, що являють собою етап становлення нової української школи, зорієнтованої на активне входження нашої держави у світовий освітній простір. Цей процес передбачає визначення підходів до навчання і виховання юного покоління наших співвітчизників, що, у свою чергу, зумовлює інший формат стосунків і типів поведінки і фахівця, і школярів ("учитель – учень = партнери"), а також новий педагогічний менталітет. Саме тому вважаємо, що одним з актуальних питань на цьому етапі є впровадження в діяльність закладу загальної середньої освіти артпедагогічних технологій навчання, в основі яких лежить досить молода наука – артпедагогіка, – своєрідна інтеграція педагогіки, психології, культурознавства та мистецтва.

Стаття присвячена проблемі впровадження у процес мовної і літературної освіти учнів початкової школи артпедагогічних технологій навчання. Метою статті є дослідити особливості організації процесу формування мовно-літературної компетентності зазначеного вище контингенту дітей за допомогою стратегій артпедагогічних технологій.

Автор акцентує увагу на тому, що сьогодні поняття артпедагогіка ще не має остаточного визначення, що спричинює ототожнювання зовсім різних дефініцій, як-от артпедагогіка й арт-терапія. У пропонуваній публікації цей термін тлумачиться як інноваційний науковий напрям, який ще тільки формується та передбачає вивчення природи, закономірностей, принципів, механізмів впливу мистецтва та художньої творчості на становлення особистості в контексті освіти.

Науковець зазначає, що сучасні вчителі початкової школи майже не обізнані з палітрою артпедагогічних технологій навчання, про що засвідчили результати анкетування фахівців із указаної вище галузі. Причину цього Л. Чемоніна вбачає у відсутності належної кількості методичної літератури, яка розкривала б особливості впровадження цієї інновації в освітній процес.

У статті наведено конкретні приклади формування компетентностей молодших школярів на уроках української мови та літературного читання через апробовані артпедагогічні технології, а саме: художньо-прикладні (конкурси малюнків, 3d-інсталяція, колажування), ігрові (пісочна терапія), фото- і відеостратегії.

Ключові слова: артпедагогіка, артпедагогічні технології мовно-літературна компетентність, колажування, 3d-інсталяція, пісочна терапія, фотоповідання.